# ВУЗЛИ КОНВЕРГЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЧНИХ МЕРЕЖАХ: МЕХАНІЗМИ, ОПИСАНІ АВСТРІЙСЬКОЮ ЕКОНОМІЧНОЮ ШКОЛОЮ

*ДМИТРО БЕРДНІК, Ph.D., викладач програми «Етика – Політика – Економіка», Український Католицький Університет (м. Львів, Україна)*

**DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-664-8-5**

**Вступ.** Стандартна практика інституційного прогнозування (МВФ, Світовий банк, центральні банки) оцінює вплив ризиків адитивно: окремий шок конвертується в окреме, ізольоване відхилення показника. Емпірично ж повторювані епізоди — від Ормузького шоку 2026 р. до розриву Nord Stream 2022 р. — демонструють, що той самий шок, потрапляючи у вузол перетину кількох незалежних ланцюгів вартості, породжує ефект, що суттєво перевищує суму ізольованих оцінок. У попередній роботі автора цей факт було сформульовано як тезу про ризики, що існують не ізольовано, а в мережах, де здатність окремого ризику активувати інші сфери є самостійним параметром [1].

Теза цієї доповіді полягає в тому, що для пояснення цього розриву не потрібен новий економічний механізм. Непередбачені наслідки цілеспрямованої дії, ентерпренерське відкриття як спосіб відновлення після руйнування звичного порядку, залежність самої можливості такого відновлення від інформативності цінових сигналів — усе це вже описано в доробку Австрійської економічної школи (АЕШ), починаючи з Менгера. Функція цієї доповіді — не запропонувати нову теорію, а актуалізувати вже

наявну: показати, що топологія мережевого вузла конвергенції («ромбовидна», або series-parallel, структура [2; 3]) є лише точною мовою опису явища, механізм якого АЕШ дослідила за понад сторіччя до появи мережевої економіки як окремої дисципліни [4].

**Мета та завдання дослідження.** Мета доповіді — актуалізувати тезу про те, що основні механізми, які діють у вузлових точках економічних мереж, вже містяться в доробку Австрійської економічної школи, і встановити предметну відповідність між структурними ознаками мережевого вузла та конкретними праксеологічними механізмами.

Завдання дослідження:

1) показати, що вузол конвергенції відповідає менгерівському поняттю органічного, непроєктованого утворення — ненавмисного результату незалежно ухвалених цілеспрямованих рішень;

2) показати, що відновлення зруйнованого вузла є не поверненням до рівноваги, а ентерпренерським відкриттям у розумінні Кірцнера;

3) показати, що відновлення вузла є завданням капітального перепризначення — перекомбінування різнорідних капітальних благ у розумінні Бем-Баверка і Лахмана;

4) показати, що сама можливість такого відкриття структурно залежить від інформативності цінових сигналів (Хайєк, Мізес), і сформулювати звідси антикризову імплікацію для умов інтервенціонізму.

**Результати дослідження та їх обговорення.** Мережа економічних зв'язків (сировинних, енергетичних) утворює вузли конвергенції — точки, де сходяться кілька незалежних шляхів від джерела шоку до спільного споживача ефекту. Топологічно такі конфігурації відповідають «ромбовидним», або series-parallel, структурам [2], для яких існують алгоритми розпізнавання в довільному

орієнтованому графі [3]; мікрошоки, що проходять через подібні вузли, здатні породжувати макроскопічні, товстохвості наслідки [4]. Але ця мова опису — суто топологічна: вона фіксує, де саме концентрується ефект, і нічого не каже про механізм, яким цей ефект виникає й долається. Приклад: Ормузький шок 2026 р. одночасно підвищує вартість нафти і природного газу (до 60 % собівартості азотних добрив); обидва канали сходяться у вузлі «виробництво азотних добрив», де ціна селітри зростає на величину, яку жоден ізольований прогноз не передбачає.

Сам вузол конвергенції — явище органічне в менгерівському сенсі: він не спроєктований жодним центральним агентом, а є ненавмисним результатом того, що виробники азотних добрив незалежно один від одного обрали природний газ як сировину, а перевізники нафти — Ормузьку протоку як маршрут. Це прямий випадок менгерівської методологічної тези про інститути, що виникають органічно, як непередбачений побічний продукт індивідуально переслідуваних інтересів [5; 6]. Поштовх, що потрапляє у вузол, так само описується в цій логіці: він може бути супутнім — ненавмисним наслідком цілеспрямованої дії іншого актора — або навмисним, спрямованим на вузол заради вигоди від його реакції; праксеологія Мізеса, що визначає людську дію через розрізнення мети актора і ненавмисних наслідків цієї дії, дає для цього розрізнення готовий понятійний апарат, формалізація якого в термінах теорії дії виходить за межі цієї доповіді [7].

Якщо поштовх, що потрапляє у достатньо чутливий вузол, є достатньо сильним, вузол руйнується — усталена конфігурація зв'язків перестає функціонувати. Ключова теза доповіді: руйнування вузла не запускає механічне повернення до попередньої рівноваги, а створює можливість, яку повинен помітити конкретний ринковий агент. Це і є ентерпренерське відкриття в кірцнерівському сенсі — не максимізація за заданого набору альтернатив,

а «пильність» (alertness) до досі непоміченої можливості нової комбінації зв'язків [8; 9]. Саме тому наслідок руйнування вузла не визначений наперед: конфігурація, що виникає, може виявитися кращою за зруйновану, якщо відкриття відбулося, або гіршою чи відсутньою, якщо механізм відкриття інституційно заблоковано.

Те, що саме перекомбіновується при відновленні вузла, — не абстрактна «пропускна здатність», а конкретні різнорідні капітальні блага, пов'язані відносинами взаємодоповнюваності й взаємозамінності. Це капітальна структура у розумінні Бем-Баверка: виробничий процес є структурованим, «манівцевим» (roundabout) поєднанням капітальних благ різного порядку, а не однорідним фондом [10]. Лахман показав, що план підприємця щодо цієї структури постійно переглядається у відповідь на неочікувані зміни, а капітальні комбінації є гетерогенними й не взаємозамінними довільно [11]. Відновлення вузла — це, в термінах Лахмана, епізод такого перегляду плану в масштабі мережі: перекомбінування капітальних благ у нову структуру, а не повернення старої.

Механізм відкриття, описаний вище, функціонує лише тоді, коли цінові сигнали залишаються інформативними. Це прямий наслідок хайєківської тези про ціновий механізм як єдиний спосіб агрегації дисперсного, нецентралізованого знання [12; 13] — тези, сформульованої ще в 1937 р. як проблему координації окремих господарських планів [12]. Мізесівський аргумент про економічний розрахунок додає до цього критичніший вимір: без цін, що виникають з обміну правами власності, підприємець не просто повільніше, а в принципі не має інструменту для порівняння альтернативних перекомбінацій вузла за критерієм прибутку і збитку [14].

**Висновки.** Інтервенціонізм, що спотворює цінові сигнали, не лише знижує ефективність окремих

ринків — він структурно послаблює саме той механізм (ентерпренерське відкриття, зумовлене інформативністю цін), через який зруйнований вузол мережі відновлюється. Розмиття точності інституційних прогнозів після шоку в мережевому вузлі є тому не лише наслідком неврахованого мультиплікативного ефекту, а й похідною від інституційного середовища, що визначає, чи відбудеться відновлення взагалі і в якій конфігурації. Відкритими для подальшого опрацювання залишаються повний формальний опис сучасного визначення вузлів і ромбовидних графів, а також більш повна та точна актуалізація визначення їх природи в термінах АЕШ, що потребує повноцінної статті.

***Список використаної літератури:***

1. Berdnik, D. To the Question of Global Risks: доповідь на *Polish-Ukrainian Conference "Current Challenges for Agricultural Activity, Including the War in Ukraine, Innovation, and Climate Change"*, Adam Mickiewicz University. Познань, 20.04.2026.

2. Duffin, R. J. Topology of series-parallel networks. *Journal of Mathematical Analysis and Applications*. 1965. Vol. 10, No. 2. P. 303–318.

3. Valdes, J., Tarjan, R. E., Lawler, E. L. The recognition of series parallel digraphs. Proceedings of the 11th Annual ACM Symposium on Theory of Computing. 1979. P. 1–12.

4. Acemoglu, D., Carvalho, V. M., Ozdaglar, A., Tahbaz-Salehi, A. The Network Origins of Aggregate Fluctuations. Econometrica. 2012. Vol. 80, No. 5. P. 1977–2016. DOI: 10.3982/ECTA9623

5. Menger, C. Grundsätze der Volkswirthschaftslehre. Wien: Wilhelm Braumüller, 1871.

6. Menger, C. Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften, und der politischen Oekonomie insbesondere [Investigations into the Method of the Social Sciences]. Leipzig: Duncker & Humblot, 1883.

7. Mises, L. von. Human Action: A Treatise on Economics. New Haven: Yale University Press, 1949.

8. Kirzner, I. M. Competition and Entrepreneurship. Chicago: University of Chicago Press, 1973.

9. Kirzner, I. M. Entrepreneurial Discovery and the Competitive Market Process: An Austrian Approach. Journal of Economic Literature. 1997. Vol. 35, No. 1. P. 60–85.

10. Böhm-Bawerk, E. von. Positive Theorie des Kapitales [The Positive Theory of Capital]. Innsbruck: Wagner, 1889.

11. Lachmann, L. M. Capital and Its Structure. London: Bell, 1956.

12. Hayek, F. A. Economics and Knowledge. Economica. 1937. Vol. 4, No. 13. P. 33–54.

13. Hayek, F. A. The Use of Knowledge in Society. American Economic Review. 1945. Vol. 35, No. 4. P. 519–530.

14. Mises, L. von. Die Wirtschaftsrechnung im sozialistischen Gemeinwesen [Economic Calculation in the Socialist Commonwealth]. Archiv für Sozialwissenschaften und Sozialpolitik. 1920. Bd. 47. S. 86–121.